

ORGANIZATORI

FAKULTET ISLAMSkih NAUKA
UNIVERZITETA U SARAJEVO

FAKULTET ISLAMSkih NAUKA
UNIVERZITETA U ANKARI

FAKULTET ISLAMSkih NAUKA
UNIVERZITETA FATIH SULTAN
MEHMET VAKIF U ISTANBULU

GAZI HUSREV-BEGOVA
BIBLIOTEKA U SARAJEVO

ISLAMSKA ZAJEDNICA U BIH
UDRUZENJE ILMUJE BIH

SPONZORI

TIKA – TURSka AGENCIJA
ZA SARADNJU I KOORDINACIJU U BIH

ISLAMSKA ZAJEDNICA U BIH
MEDZILIS ISLAMSKE ZAJEDNICE SARAJEVO

RIJASET
ISLAMSKA ZAJEDNICA U BIH

الماتريدي

MEĐUNARODNI SIMPOZIJ

NAUČNA MISAO IMAMA MATURIDIJA

(853-944)

PROGRAM

GAZI HUSREV-BEGOVA BIBLIOTEKA (VELIKA SALA)
SARAJEVO, 20. I 21. NOVEMBAR 2019.

MEĐUNARODNI SIMPOZIJ

NAUČNA MISAO IMAMA MATURIDIJA

Gazi Husrev-begova biblioteka (Velika sala), Sarajevo, Bosna i Hercegovina

20. (srijeda) i 21. novembar (četvrtak) 2019.

الماتريدي

İMAM MÂTÜRİDÎ'NİN BİLİMSEL DÜŞÜNCESİ

Uluslararası Sempozyumu

Bosna Hersek, Saraybosna, Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi (Büyük Salon)

20-21 Kasım 2019

ORGANIZATORI

Fakultet islamskih nauka Univerziteta u Sarajevu

Fakultet islamskih nauka Univerziteta u Ankari

Fakultet islamskih nauka Univerziteta Fatih Sultan Mehmet Vakıf u Istanbulu

Udruženje Ilmijje IZ-e u BiH

Gazi Husrev-begova biblioteka u Sarajevu

SEMPOZYUMU DÜZENLEYEN BILIM KURUMLARI

Saraybosna Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi

Bosna Hersek İlmijye Derneği

Gazi Hüseyin Bey Kütüphanesi

SPONZORI

TIKA – turska agencija za saradnju i koordinaciju u BiH

Rijaset Islamske zajednica u BiH

Medžlis Islamske zajednice Sarajevo

SEMPOZYUMU DESTEKLEYEN KURUMLAR

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA) Saraybosna Program Koordinasyon Ofisi

Bosna Hersek İslam Birliği Riyaseti

Saraybosna İlçe Müftülüğü

NAUČNI ODBOR

Prof. dr. Džemal Latić, predsjednik

Prof. dr. Ahmed Turan Arslan

Prof. Ali Bulut

Prof. dr. Ahmet Nedim Serinsu

Prof. dr. Orhan Bajraktarević

ORGANIZACIONI ODBOR

Prof. dr. Almir Fatić, predsjednik

Prof. dr. Orhan Bajraktarević

Prof. dr. Amrudin Hajrić

Doc. dr. Nedim Begović

Doc. dr. Zehra Alispahić

Nesib ef. Hadžić

SEMPOZYUM BILIM KURULU

Prof. Dr. Džemal Latić, Başkan

Prof. Dr. Ahmed Turan Arslan

Prof. Dr. Ali Bulut

Prof. Dr. Ahmet Nedim Serinsu

Prof. Dr. Orhan Bajraktarević

SEMPOZYUM ORGANIZASYON KURULU

Prof. Dr. Almir Fatić, Başkan

Prof. Dr. Orhan Bajraktarević

Prof. Dr. Amrudin Hajrić

Doc. Dr. Nedim Begović

Doç. Dr. Zehra Alispahić

Nesib ef. Hadžić

TEME SIMPOZIJA

- Društvenohistorijske prilike u muslimanskom svijetu u vrijeme imama el-Maturidija (regija Transoksaniye)
- Veze između maturidijske škole u akaidu i osmansko-turske kulturne zone islama
- Akaid imama el-Maturidija
- Odnos imama el-Maturidija prema akaidskim učenjima imama Ebu Hanife i imama el-Eş'arija
- Selefijska kritika maturidijske tradicije kelama
- El-Maturidijevo djelo na polju tefsirske nauke
- El-Maturidijeve interpretacije pravnih sadržaja Kur'ana
- Lingvistički aspekti el-Maturidijevih djela
- Izučavanje maturidijskog akaida u islamskim obrazovnim ustanovama u Bosni i Hercegovini
- Maturidije i interpretativna tradicija na polju akaida kod Bošnjaka
- Zastupljenost maturidijskog akaida u udžbenicima vjeronaučne i mektebske nastave u Bosni i Hercegovini
- Maturidijski akaid i vjerovanje kod Bošnjaka
- Značaj el-Maturidijeve metodologije u kontekstu savremene akaidске, fikhske i tefsirske misli

SEMPOZYUMUN BILIMSEL KONULARI

- İmam Mâturîdî döneminde (IV.h./X.m. Asır) Müslüman dünyasında toplumsal-tarihsel koşullar (Mâverâünnehir bölgesi)
- Mâturîdî Akaid Ekolü ile Osmanlı-Türk İslam kültür coğrafyası arasındaki bağ
- İmam Mâturîdî Akaidi
- Mâturîdî'nin Ebu Hanife'nin ve Eş'ari'nin akaid öğretisine karşı tutumu
- Selefiistlerin Mâturîdî kelâm geleneğini eleştirmesi
- Tefsir Bilimi alanında Mâturîdî'nin öğretisi
- Mâturîdî'nin Kur'an'da yer alan hukukla ilgili içeriklerini yorumlaması
- Mâturîdî eserlerinin lügat yönü
- Bosna Hersek'teki İslam eğitim kurumlarında Mâturîdî öğretisinin okutulması
- Mâturîdîlik ve Boşnakların akaid alanındaki tefsir geleneği
- Bosna Hersek'teki dini ve mektep eğitim ders kitaplarında Mâturîdî akaidinin yeri
- Mâturîdî akaidi ve Boşnakların inanç dünyası
- Günümüz akaid, fıkıh ve tefsir çalışmaları bağlamında Mâturîdî metodolojisinin önemi

CILJEVI SIMPOZIJA

1. Istaknuti nastanak, značaj i kompleksnost teorije ehl-i Sunneta ve l-džema'ata preko ukupnog djela imama el-Maturidija
2. Izraziti aktualnost i značaj ehl-i Sunneta ve l-džema'ata danas
3. Naglasiti čvrstu vezu između imama Ebu Hanife i imama el-Maturidija
4. Iskazati važnost veze turskih i balkanskih muslimana sa hanefijsko-maturidijskom tradicijom
5. Izraziti značaj akaidsko-filozofskih i drugih nauka prema imamu el-Maturidiju u savremenom svijetu

SEMPOZYUMUN BILIMSEL VE KÜLTÜREL HEDEFLERİ

1. İmam Mâtürîdî öğretisinin özgün nitelikleri üzerinden Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat teorisinin oluşumu, önemi ve güncel değerini vurgulamak.
2. Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'in günümüzdeki geçerliliğine ve önemine dikkat çekmek.
3. Ebu Hanife ve Mâtürîdî arasındaki teorik ve pratik alandaki sağlam bağa işaret etmek.
4. Türkiye ve Balkan müslümanlarının Hanefi-Mâtürîdî geleneğiyle olan bağlarının temellerini ve önemini açıklığa kavuşturmak.
5. Günümüz dünyasında İmam Mâtürîdî'nin bilimsel metodolojisinin akaid-felsefe ve diğer bilim alanlarında önemini vurgulamak.

PROGRAM SIMPOZIJA SVEČANO OTVARANJE SIMPOZIJA

(SRIJEDA, 20. NOVEMBAR, 9.00H)

1. Ašere: hafiz mr. Abdul-Aziz Drkić
2. Moderator: dr. Zehra Alispahić
3. Hafiz dr. Kenan Musić,
glavni imama Medžlisa Islamske zajednice Sarajevo
4. Nesib ef. Hadžić,
predsjednik Udruženja ilmijje Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini
5. Gospodin Omer Faruk Alimci,
koordinatorka TIKA-e za Bosni i Hercegovinu
6. Prof. dr. Zuhdija Hasanović,
dekan Fakulteta islamskih nauka u Sarajevu
7. Prof. dr. Ahmet Nedim Serinsu,
dekan Fakulteta islamskih nauka Univerziteta u Ankari
8. Prof. dr. Ahmet Turan Arslan,
dekan Fakulteta islamskih nauka Univerziteta Fatih Sultan Mehmet Vakıf u Istanbulu
9. Prof. dr. Dževad Hodžić,
direktor Uprave za nauku i obrazovanje Rijasetu IZ-e u BiH
10. Haldun Koč,
ambasador Republike Turske u BiH
11. Dr. Husein ef. Kavazović,
Reisu-l-ulema Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini,
12. Pauza

SEMPOZYUM PROGRAMI SEMPOZYUMUN RESMİ AÇILIŞI

(ÇARŞAMBA, 20 KASIM, SAAT 9.00)

1. Kur'ân-ı Kerim Tilaveti: Hafız mr. Abdulaziz Drkić
2. Moderatör: Dr. Zehra Alispahić
3. Hafiz Dr. Kenan Musić,
Saraybosna İlçe Müftülüğü Baş İmamı
4. Nesib ef. Hadžić,
Bosna Hersek İlmîyye Derneği Başkanı
5. Ömer Faruk Alımcı,
TİKA Saraybosna Program Koordinatörü
6. Prof. Dr. Zuhdija Hasanović,
Saraybosna İslami İlimler Fakültesi Dekanı
7. Prof. Dr. Ahmet Nedim Serinsu,
Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi
8. Prof. Dr. Ahmet Turan Arslan,
Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dekanı
9. Prof. Dr. Dževad Hodžić,
Bosna Hersek İslam Birliği Riyaseti Bilim ve Eğitim İdaresi Başkanı
10. Haldun Koç,
T.C. Saraybosna Büyükelçisi
11. Dr. Husein ef. Kavazović,
Bosna Hersek İslam Birliği Reis-ul Uleması,
12. Ara

RADNI DIO SIMPOZIJA

1. HISTORIJSKI I TRADICIJSKI OKVIR PRVA SESIJA – PROF. DR. DŽEMAL LATIĆ, PREDSEDVAJUĆI

(PRVI DAN, 20. NOVEMBAR, 9.45-12.00)
(TRAJANJE SVAKOG REFERATA DO 15 MINUTA)

- a. Prof. dr. Ahmet Alibašić (Fakultet islamskih nauka Univerziteta u Sarajevu, BiH): *Društveno-historijske prilike u muslimanskom svijetu u vrijeme imama el-Maturidija, s fokusom na regiju Transoksanije*
- b. Prof. dr. Ahmet Turan Arslan (Fakultet islamskih nauka Univerziteta Fatih Sultan Mehmet Vakıf u Istanbulu, Turska): *İmam-ı Birgivi: Turski alim koji je ostavio veliki trag u alimskim i vjerskim krugovima Bosne*
- c. Prof. dr. Mustafa Cerić (reisu-l-ulema IZ u BIH 1998-2012, BiH): *Imam el-Maturidi u svjetlu ili sjeni selefijskog teološkog monopola*
- d. Prof. dr. Ahmet Nedim Serinsu (Fakultet islamskih nauka Univerziteta u Ankari, Turska): *Srž Anadolije: Hanefije – maturidije*
- e) Prof. dr. Šukru Ozen (Diyanet, Centar za islamsko istraživanje, Turska), *Razumijevanje čovjeka u mišljenju imama el-Maturidija*
Diskusija (trajanje do 30 minuta)
Podne namaz
Ručak
Ikindija namaz

2. AKAIID IMAMA EL-MATURIDIJA DRUGA SESIJA – PROF. DR. ORHAN BAJRAKTAREVIĆ, PREDSEDVAJUĆI

(PRVI DAN, 20 NOVEMBAR, 14.15-15.15)
(TRAJANJE SVAKOG REFERATA DO 15 MINUTA)

- a. Emeritus prof. dr. Jusuf Ramić (Fakultet islamskih nauka Univerziteta u Sarajevu, BiH): *Dr. Ahmed Smajlović i škola maturidija u akaidu*
- b. Prof. dr. Hasan Onat (Fakultet islamskih nauka Univerziteta u Ankari, Turska): *Veza između znanja i imana-amela u hanefijsko-maturidijskoj*
- c. Muhamed Mrahorović (bivši direktor El-Kalema i bivši ambasador BiH, BiH): *Kitabu t-Tevhid imama el-Maturidija*
- d. Mr. Lejla Boškailo (Karadžoz-begova medresa u Mostaru, BiH), *Odnos el-Maturidija prema akaidskim učenjima Ebu Hanife i el-Eš'arija*
Diskusija
(trajanje do 15 minuta)
Pauza za kahvu i čaj

TREĆA SESIJA – PROF. DR. ALMIR FATIĆ, PREDSEDavajući

(PRVI DAN, 20. NOVEMBAR, 15,45 -17, 00)
(TRAJANJE SVAKOG REFERATA DO 15 MINUTA)

- a) Mehmedalija Hadžić (bivši ambasador BiH u Saudijskoj Arabiji i bivši glavni urednik *Glasnika Rijaset* IZ-e, BiH): *Odnos imana i amela u percepciji imama el-Maturidija*
  - b) Said Muhtar (Međunarodna islamska akademija u Uzbekistanu, Uzbekistan): *Maturidizam danas: Analiza Ebu Muin en-Nesefijevog djela "Bahru-l-kelam"*
  - c) Hafiz prof. dr. Safvet Halilović (Islamski pedagoški fakultet Univerziteta u Zenici, BiH), *Maturidijski akaid kao temeljna odrednica islamske tradicije Bošnjaka*
  - d) Prof. dr. Fuad Sedić (Islamski pedagoški fakultet Univerziteta u Bihaću, BiH): *Selefijska kritika maturidijske tradicije*
- Diskusija (trajanje do 15 minuta)
Akšam-namaz
(Kraj radnog dijela simpozija prvi dan)

SEMPOZYUM BİRİNCİ GÜNÜ (ÇARŞAMBA, 20 KASIM 2019) 1. TARİHSEL VE GELENEKSEL ÇERÇEVE BİRİNCİ OTURUM – PROF. DR. DŽEMAL LATIĆ, MODERATÖR

(BİRİNCİ GÜN, 20 KASIM 2019, SAAT: 9.45-12.00)
(HER BILDİRİ SUNUMU İÇİN SÜRE ON BEŞ DAKİKADIR.)

- e. Prof. Dr. Alibašić Ahmet (Bosna Hersek; Saraybosna Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi): *İmam Mâtürîdî Döneminde, Mâverâünnehir Bölgesi Odağında, Müslüman Dünyasında Toplumsal-Tarihsel Koşullar*
  - f. Prof. Dr. Ahmet Turan Arslan (Türkiye; Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dekanı): *Bosna İlmî ve Dinî Muhitlerinde Etkili Olmuş Bir Türk Alimi: İmam-ı Birgivi*
  - g. Prof. Dr. Mustafa Cerić (Bosna Hersek; Bosna Hersek İslam Birliği Reisu'l-Uleması 1998-2012): *Selefizm Teolojik Tekelinin Işığı Ya Da Gölgesinde İmam Mâtürîdî*
  - h. Prof. Dr. Ahmet Nedim Serinsu (Türkiye; Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi): *Anadolu Mayası: Hanefilik-Maturidilik*
  - f) Prof. Dr. Şükrü Özen (Türkiye; Diyanet), *İmam Mâtürîdî'nin İnsan Anlayışı*
- Müzakere (30 dakika)
Öğle Namazı
Öğle Yemeği
İkinci Namazı

2. İMAM MÂTÜRÎDÎ'NİN AKAİDİ İKİNCİ OTURUM – PROF. DR. ORHAN BAJRAKTAREVIĆ, MODERATÖR

(BİRİNCİ GÜN, 20 KASIM, SAAT: 14.15-15.15)
(HER BILDİRİ SUNUMU İÇİN SÜRE ON BEŞ DAKİKADIR.)

- e. Emeritus Prof. Dr. Jusuf Ramić (Bosna Hersek; Saraybosna Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi): *Dr. Ahmed Smajlović ve Akaid Alanında Mâtürîdî Ekolü Hakkında*
  - f. Prof. Dr. Hasan Onat (Türkiye; Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi): *Hanefi-Maturidi Gelenekte Bilgi ve İman-Amel İlişkisi*
  - g. Muhamed Mrahorović (Bosna Hersek; Eski Bosna Hersek Ürdün Büyükelçisi, Bosna Hersek İslam Birliği el-Kalem Basın Merkezinin Eski Müdürü): *İmam Mâtürîdî'nin Kitâbu't-Tevhîd'i*
  - h. Mr. Lejla Boškailo (Bosna Hersek; Mostar Karagöz Bey Medresesi): *Mâtürîdî'nin Ebu Hanife ve Eşarî'nin Akaid Öğretisine Yönelik Tutumu*
- Müzakere
(15 dakika)
Kahve çay arası

ÜÇÜNCÜ OTURUM – PROF. DR. ALMIR FATIĆ, MODERATÖR

(BİRİNCİ GÜN, 20 KASIM, SAAT: 15.45 -17.00)
(HER BILDİRİ SUNUMU İÇİN SÜRE ON BEŞ DAKİKADIR.)

- e) Mehmedalija Hadžić (Eski Bosna Hersek Suudi Arabistan Büyükelçisi, Bosna Hersek İslam Birliği'nin Glasnik Gazetesinin Eski Baş Editörü): *İmam Mâtürîdî'nin İman Ve Amel İlişkisi Anlayışı*
- f) Said Muhtar Bey (Özbekistan: Özbekistan Uluslararası İslam Akademisi): *Mâtürîdîlik ve bugün: Ebu'l-Muin en-Nesefî'nin "Bahru'l-Kelâm" eserinin değerlendirmesi*
- g) Hafız Prof. Dr. Safvet Halilović (Bosna Hersek; Zenica Üniversitesi İslam Pedagoji Fakültesi), *Boşnakların İslami Geleneğinin Temel Belirleyicisi Olarak Maturidi Akaidi*
- h) Prof. Dr. Fuad Sedić (Bosna Hersek; Bihaç Üniversitesi İslam Pedagoji Fakültesi): *Maturidi Geleneğine Yönelik Selefist Eleştirisi*

Müzakere (15 dakika)

Akşam namazı

(Sempozyum birinci günü çalışma kısmı sonu)

DRUGI DAN SIMPOZIJA (ÇETVRTAK, 21. NOVEMBAR)

Zajednički sastanak profesora iz Republike Turske i Bosne i Hercegovine (moderator prof. dr. Džemal Latić) (9, 00–9,00–45)

Pauza za kahvu i čaj (15 minuta)

3. TEFSIR IMAMA EL-MATURIDIJA ÇETVRTA SESIJA – PROF. DR. SAFVET HALILOVIĆ, PREDSJEDAVAJUĆI

(DRUGI DAN, 21. NOVEMBAR, 10, 00 -12,00)
(TRAJANJE SVAKOG REFERATA DO 15 MINUTA)

- a) Prof. dr. Džemal Latić (Fakultet islamskih nauka Univerziteta u Sarajevu, BiH): *Teorija ehl-i Sunneta u el-Maturidijevom komentaru Kur'ana*
  - b) Muhammet Masum Vanlioğlu (v.d. predsjednika Fondacije za istraživanje Imam Ebu Hanife i Imam Maturidija), *Proces izdavanja djela Te'vilât el-Kur'an*
  - c) Prof. dr. Almir Fatić (Fakultet islamskih nauka Univerziteta u Sarajevu): *İmam el-Maturidi kao klasični komentator Kur'ana*
  - d) Prof. dr. Ali Bulut (Fakultet islamskih nauka Univerziteta Fatih Sultan Mehmet Vakıf u Istanbulu, Turska): *Medžaz-i mursel u Maturidijevom tefsiru*
  - e) Prof. dr. Halis Albayrak (Fakultet islamskih nauka Univerziteta u Ankari, Turska): *Naša komunikacija sa Kur'anom kroz Maturidijev svijet pojmova*
- Diskusija (trajanje do 20 minuta)
- Pauza za kahvu i čaj
- Podne-namaz
- Ručak
- Ikindija namaz

4. REFLEKSIJE UČENJA IMAMA EL-MATURIDIJA PETA SESIJA – PROF. DR. FUAD SEDIĆ, PREDSJEDAVAJUĆI

(DRUGI DAN, 21. NOVEMBAR, 14, 15-16,15)
(TRAJANJE SVAKOG REFERATA DO 15 MINUTA)

- a) Prof. dr. Karić Enes (Fakultet islamskih nauka Univerziteta u Sarajevu, BiH): *Izučavanje el-Maturidijevih djela u Evropi i na Zapadu*
- b) Prof. dr. Cemal Tosun (Fakultet islamskih nauka Univerziteta u Ankari, Turska): *Doprinos Seldžuka institucionalizaciji islamskog obrazovanja: Primjer Nizamije medresa*

- c. Prof. dr. Orhan Bajraktarević (Fakultet islamskih nauka Univerzitetu u Sarajevu, BiH): *Neki filozofski aspekti djela imama el-Maturidija*
- d. Prof. dr. Recai Dogan (Fakultet islamskih nauka Univerzitetu u Ankari, Turska): *Teološko obrazovanje u islamskom svijetu/civilizaciji: Slučaj Turske*

Diskusija (trajanje do 30 minuta)

ZAVRŠNA DEKLARACIJA

Zatvaranje simpozija

SEMPOZYUM İKİNCİ GÜNÜ (PERŞEMBE, 21 KASIM 2019)

Türkiye Cumhuriyeti ve Bosna Hersek'ten gelen profesörlerin buluşması ve ortak toplantı (Moderatör Prof. Dr. Džemal Latić) (saat 9.00-9.45)

Kahve çay arası (15 dakika)

3. İMAM MÂTÜRÎDÎ'NİN TEFSİRİ DÖRDÜNCÜ OTURUM – PROF. DR. SAFVET HALILOVIĆ, MODERATÖR

(İKİNCİ GÜN, 21 KASIM, SAAT: 10.00-12.00)
(HER BİLDİRİ SUNUMU İÇİN SÜRE ON BEŞ DAKİKADIR.)

- f) Prof. Dr. Džemal Latić (Bosna Hersek; Saraybosna Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi): *Mâtürîdî'nin Kur'ân Tefsirinde Ehli Sünnet Teorisi*
- g) Muhammet Masum Vanlioğlu (Türkiye; İmam Ebu Hanifa Araştırma Vakfı ve İmam Maturidi), *Te'vilâtü'l Kur'ân'ın Neşir Süreci*
- h) Prof. Dr. Almir Fatić (Bosna Hersek; Saraybosna Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi): *Kur'ân Klasik Müfessiri Olarak İmam Mâtürîdî*
- i) Prof. Dr. Ali Bulut (Türkiye; Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi): *Medżaz-i mursel u Maturidijevom tefsiru (Mâtürîdî Tefsirinde Mecaz-ı Mürsel ve Alakaları)*
- j) Prof. Dr. Halis Albayrak (Türkiye; Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi): *Maturidi'nin Kavramlar Dünyasından Kur'ân'la İletişim*

Müzakere (20 dakika)

Kahve çay arası

Öğle namazı

Öğle yemeği

İkinci Namazı

4. İMAM MÂTÜRÎDÎ ÖĞRETİSİNİN YANSIMALARI BEŞİNCİ OTURUM – PROF. DR. FUAD SEDIĆ, MODERATÖR

(İKİNCİ GÜN, 21 KASIM, SAAT: 14.15-16.15)
(HER BİLDİRİ SUNUMU İÇİN SÜRE ON BEŞ DAKİKADIR.)

- e. Prof. Dr. Karić Enes (Bosna Hersek; Saraybosna Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi): *Mâtürîdî'ye Ait Eserlerin Avrupa'da ve Batı'da Araştırılması*
- f. Prof. Dr. Cemal Tosun (Türkiye; Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi): *İslam Eğitiminin Kurumsallaşmasında Selçuklu Katkısı: Nizamiye Medreseleri Örneği*
- g. Prof. Dr. Orhan Bajraktarević (Bosna Hersek; Saraybosna Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi): *İmam Mâtürîdî Eserlerinin Bazı Felsefî Aspektleri*
- h. Prof. Dr. Recai Doğan (Türkiye; Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi): *İslam Dünyasında/Medeniyetinde İlahiyat Eğitimi: Türkiye Örneği*

Müzakere (30 dakika)

KAPANIŞ BİLDİRİSİ

Sempozyum Kapanışı ve Teşekkür Konuşmaları

Simultani prevodioci za turski jezik: Mirsad Turanović i Edina Nurikić.

Simultani prevodilac za arapski jezik: Ibrahim Ahmetagić.

ABU MANSUR AL-MATURIDI

RAZLOZI SPOZNAJE VJERE NUŽNOST SPOZNANJA VJERE TEMELJEM DOKAZA

Kazivao je veleučeni Abū Manṣūr, Bog mu se smilovao: “Dakle, mi smo, zbilja, susretali ljude u različitim ljudskim zajednicama koje su bile privržene različitim vjerskim učenjima o samoj vjeri, a koje su saglasne u pogledu svojih razilaženja o pitanju vjerovanja temeljenog na Jednoj Riječi. *Samo vjera zasnovana na toj Riječi, čista je istina*, dočim ona koja ne počiva na njoj, stvarna je neistina. Sve rečene zajednice, generalno, ne spore jedna drugoj da svaka odano slijedi svoje pretke *kao svoju naslijeđenu vjersku tradiciju*. Naime, pokazalo se da naslijeđena tradicija ne predstavlja faktor koji svog činitelja *priječi da izražava autentičnost pravorjeke tradicije formom metaforičke ekspresije* s tim da puki formalizam u vjerskom nasljeđu kao takav, zapravo, čini samo *puko numeričko mnoštvo*. To, naravno, s izuzetkom kada neko izriče apodiktički, apologetski sud korespondentan racionalnom argumentu kojim se spoznaje istinitost njegove tvrdnje primjenom dokaznog postupka, koji podstiče nepristrasne mislioe na dosezanje istine. Tako, onaj ko se u pogledu načela vjerovanja naslanja na kompetentan autoritet, kog je potrebno racionalno verificirati, taj se oslovljava *pouzdanim izvorom*. Svaki takav pojedinac obavezan je spoznati istinu glede Načela, u koje kao takvo vjeruje, srazmjerno nekom ko u načelo *vjeruje temeljem racionalnih, potpuno pouzdanih dokaza, koji mu potvrđuju istinitost načela i posvjedočuju zbilju kao takvu, te su mu tako oba aspekta istine, tradicionalni i racionalni, uprisutnjeni*. Konačna svrha dokaznih postupaka svakog od njih jeste *izvođenje kategoričkog silogističkog suda koji primorava umoveda zaključak usvoje ukoliko dokaze kao takve prihvate*. Racionalni dokaz je *zazbiljivan* u primjerima prednje rečenih ljudi. Neizvodljiv je istovjetan sud (kod kontrarnog dokaznog postupka glede vjerovanja u načelo, a to usljed kontradikcije partikularnih racionalnih sudova ili premisa suda, i nakon što se *deduktivnim postupkom* izvođenja spoznatih *partikularnih propozicija* izvelo *konačni nužan sud*, te su tom metodom uklonjeni razlozi svake sumnje.

Osjetila i razum: dva osnovna principa za spoznaju vjere

Dakle, princip temeljem kojeg se razaznaje narav načela, usljed čega se nadaje nužnim zaključak da ovaj svijet stvorenih bića mora imati vjeru, koju konsenzusom usvajaju i načelo spram Koga taj svijet bića prožimlje strahopoštovanje, kao takav raskriva se na razinama *dvaju spoznajnih obzira*:

1. tradicijske predaje – tj. *hermeneutičkog iskustva*,
2. racionalne spoznaje – tj. *putem raz/umskog iskustva*.

U pogledu prvog principa spoznaje – *tradijske predaje* valja kazati da su osjetila naravni specifikum ljudskog roda kao vrste živih bića, na koje je usmjeren i posredstvom njih komunicira sa drugim. S takvim stajalištem saglašavaju se i mislioci skepticizma i agnostici, zahvaljujući Onom koji odlučuje o postojanju bića i njihovim ostvarenim realitetima, a ne po samima sebi. Na tom *idejnom podlošku* ustanovljavana je politika svjetskih vladara, kao osobno životno iskustvo svakog od njih, na planu valjanog organiziranja svojih poslova i sjedinjavanja srca svojih podanika na tom temelju. Takav kodeks *uspostavili su i kao ortopraksu primjenjivali* nositelji Božanskih poslanica i mudrosti Njegove kao i organizatori različitih proizvodnih djelatnosti.

U vezi, pak, s raz/umom – *po kom je tvorbi ovog svijeta imanentna prolaznost koja je, kao takva, akcidentalan prigodak, a ne atribut vječne tvoračke mudrosti*, te susljedno tome, *egzistencijalno očitovanje svega čemu je imanentan razum* događa se dejstvom uposebljenog akta, pri čemu *proviđenje vječne mudrosti samo posreduje, što bi se tretiralo nepriličnim Njemu*. Na tom tragu, nepretpostavljivo je da svijet kao takav, *čiji je integrativni element umnost*, bude uspostavljen načelom nečeg drugog izvan Božanske mudrosti, kao što je i nepojmljivo da Svijet bude sačinjen igrom zabavljivom. Pa kada se kao takvo potvrđuje rečeno načelo, tada se jasno raskazuje da je *svrha stvaranja svijeta egzistiranje njegovo, a ne njegova prolaznost*.

Nadalje, svijet je u svojoj osnovisazdan iz različitih elemenata, a egzistiranje njegovo se *z događa temeljem kozmičkog zakona suprotnosti*, naravno, iz perspektive *motrenja razuma*, koji *integrativno poima svjetove*, diferenciranjem onog kojem je diferencijacija *imanentna*.

To je taj svijet koga su teosofi oslovili “mikrokozam”, jer je, on *spoj raznolikih sklonosti, diferentnih naravi, dominantnih prohtjeva, koje bi, kad bi im se čovječanstvo prepustilo, sunovratilo* ga u grotlo konflikata, privučeno omamom koristoljublja, vidovima moći i počasti, vlasti i carovanja, a koje bi, *kao posljedice proizvele međusobnu mržnju, prijezir, ratove, i tim slijedom, do samouništenja i potpunog haosa*.

Susljedno rečenom, kada bi stvaranje i sudbina svijeta kao takvog, *ovisili o naravi čovjeka* u kakvoj je sazdan, obesmislena bi bila *mudrost* u njegovu zbivanju. Šta god da učini čovjek, kao i druge vrste živih bića, neodrživog je trajanja, osim posredstvom prehrane i drugih *skrbļevina* koje im osiguravaju sposobnost fizičkog održavanja organizama do roka im danog, te da je *svrha njihova postojanja isključivo njihovo isčezavanje*, tada, *zacijelo, ne bi se dalo ni pretpostavljati tvorba štočeg drugog o čemu ovisi njihov opstanak*.

Ako je to već tako, nužno je onda prisustvo načela, koje ih privodi u sustavni red, sklanja od sukoba i sporenja (nepodnošljivosti) sa kobnim poslje-dicama stradanja i samouništenja. Iz toga, pak, nužno susljeduje potreba za počelom koje će ih držati na okupu sve dok budu mogli istrajavati u njemu. Još je odveć primarnije spoznanje Onog koji zna potrebe svakog percipirajućeg bića i nužnosti svakog konkretiziranog realiteta, i Koji im objelodanjuje da je On Taj, koji mudro uređuje i poznaje svako njihovo stanje kao i o Komu ovisi njihov opstanak, budući da im je potrebe kao takve providio po njihovoj prirodi. On ih ne prepušta neupućenosti niti dominaciji strasti, unatoč njihove unutarnje potrebe za spoznanjem uvjetujućih pretpotstavki njihova življenja i opstanka - bez nadomjestka koji će ih usmjeravati i o smjerokazu saznanje im pribavljati.

Na tom planu neumitno je da im je On pokazatelj i kategorički, nesporevi dokaz, temeljem kojeg će razaznavati Njegovu osobnost, Čijom milošću ih je uposebio pozicijom pročelnitva učinivši im je, kao takvu, bjelodanom potrebom, koja im je zadata. Zastupništvo čovjekovo ostvarivalo se, kako smo prednje već isticali, istinitošću Onog, koji je Riječi svoje spustio u čisto ljudsko srce Poslanika, na kog je ukazao Sveznalac o svijetu kao takvom, jer On je taj koji je svijet učinio zebnjom i nadom čovjekovom.

Razlozi Inicijacije

Kazivao je Abū Manšūr, Allah mu se smilovao: Uslijedila su, potom, nesuglasja i razlike u mišljenjima o razlozima temeljem kojih se razaznaju dobro po sebi, istina/zbilja i lijepo po naravi od njihovih datih protivrječnosti. Jedni su tvrdili: "To što se smirilo u srcu svakog čovjeka jeste suština spoznatog, i čovjek je obavezan prihvatiti ga". Drugi su, pak, isticali: "Čovjek je nemoćan obujmiti razloge spoznanja kao takve, ali zato će biti priljezan spoznanju, koje mu je putem duhovne emanacije otkriveno u srcu od Onog, Kojemu se po naravi Njegovoj, pridaje uređenje Svijeta".

To dvoje ni blizu nisu primjereni biti razlozima spoznanja, budući da su protivrječnosti i kontradiktornosti među religijama posvemašnje razvidljive, usljed čega svaka sljedba tvrdi da je u pravu. Apsurdno je, pak, smatrati da razlog istine proizvodi takav učinak, tj. zbog toga što se identičnim dokaznim postupkom utvrđivalo jednodopce i pojam neistine i pojam istine. Dakle, izlišna je svaka forma afirmativnog zaključka u postupku u kojem su dātē propozicije, bez dvojbe, neistinite, unatoč onog pojmljenog unutar intuitivnog metoda spoznanja istine, kako je to već kazano u dokaznom postupku njemu kontrarnog, lažnog suda. Na istovjetan način je i metod duhovne inspiracije nepodesan je kao postupak pouzdane spoznaje, budući da jedan i drugi metod operiraju istovjetnim dokaznim postupkom tražanja za istinom i njezinoj spekulativnoj interpretaciji. To je modus izvođenja suda kojim se

ne otklanjaju ni diferencijacija niti kontrarnost, koji po svojoj naravi za posljedak proizvode nestajanje. Temeljem toga, apsurdan je proglas o vojnom pohodu u cilju koji je neizvodljiv za racionalna bića, tim prije što odluka nije promaknuta aktom prinude nad voljnim aktom, budući da se volja iskazuje u drugovjetnim okolnostima i formi. Takav je i primjer istraživača tragova materijalne kulture. Prema tome, to dvoje ne mogu se tretirati razlozima istine.

Zatim slijede metode s pomoću kojih se dospijeva do saznanja o općim principima ili o bitima stvari, a to su:

- a) osjetilni organi,
- b) informacije o historijskim iskustvima,
- c) razum ili teorijska spoznaja.

a) Osjetilna spoznaja

To je spoznaja ostvarena osjetilnim organima, koja je kao takva, razlog saznanja koje eliminira neznanje kao njegovu negaciju, usljed čega bi svako ko izriče sud protivrječan saznanju bio tretiran poricateljem spoznanja odnosno agnostikom osjetilne spoznaje, tj. nadobudnom osobom, koja samo čuje. On negira da je i narav životinja konstituirana na toj razini, pa tako čak i one opažaju šta im ugrožava opstanak, a šta vodi u nestanak, u čemu pronalaze lagodu i šta izaziva nelagodu i bol, ali poricatelj osjetilne zamjedbe, ipak, sve to osporava. Jednostavno, odbija metodom analogije motriti to pitanje, na način onih koji potvrđuju mogućnost osjetilne spoznaje istine, premda svoju negaciju ne potvrđuju dokaznim postupkom, kao što ne dokazuju ni svoju egzistencijalnu osobnost. Otuda oni negiraju i teorijsko promišljanje o suštini stvari, o njihovim bitima u umu i njihovu bitku, tj. o ostvarenom bitku izvan uma, koji tom nečem pripadaju, budući da je svakoj tezi suprotstavljena antiteza. Zapravo, njima se treba zazirno obratiti s pitanjem: "Znate li šta poričete?" Ako odgovore da ne znaju, osporili su svoju negaciju, a ako odgovore potvrdno, potvrdili su zbiljnost svog poricanja, te su na taj način, onim što poriču, iskazali i protivrječe vlastitoj negaciji.

Povrh toga, valjalo bi ih podvrgnuti fizičkim represalijama zbog odbacivanja osjetila kao razloga spoznaje i privoliti ih da se okane tvrdoglavosti svoje. Nama je, zacijelo, poznato da oni posjeduju svijest o osjetilnoj spoznaji kao principu spoznanja, budući da je ono kao takvo nužno-po-razumu, no unatoč svemu tome, oni na svojim tvrdoglavim tvrdnjama istrajavaju. Objelodaniće se u pogledu njih to što sam prednje kazao; jer zaslužuju svaki prezir i žaljenje poricatelji realnosti osjetilne spoznaje, kada im zastori spadnu s njihove tvrdoglavosti.

b) Tradicijske informacije

Historijske informacije mogu biti dvojake. Otuda su se oni, koji ih poreknu, u cjelosti,

svrstali u prednje rečeni *prvi krug skeptika* ili *agnostika* osjetilne spoznaje istine, jer su porikli svoju negaciju, budući da njihovo negiranje kao takvo već čini informaciju. Tretiraju se poricateljima jednostavno usljed negiranja svoje *antiteze*, a povrh toga, i nez posjedovanja znanja o genealogiji spoznatljivog i njegovu nazivu, o njegovoj suštini i oznakama njegova bivstva, o nazivima svih stvari. To, naravno, posljedično uvjetuje i nespoznanje osjetilnog predmeta kao i nemoć da se očituje nešto konkretizirano o čemu im je nahodila informacija. Tá, kako će onda takvi dosegnuti znanje o nečemu davno minulom temeljem priteklih informacija ili, pak, kako će saznati čime su uvjetovani njihov život i životna skrb, uprkos činjenice da im o svemu tome saznanje pristiže u formi vijesti/ tradicijske predaje?! Ma da se u takvom njihovom postupku izražava poricanje veličine blagodati Božijih spram njih, te negacija principa temeljem kojega su hvaljeni, i povrh toga, još su i odlikovani nad animalnim svijetom sposobnošću govora kao i uposebljenim osjetilnim organimapa, ipak, u svemu tome, konačno vrhuni općeniti iskaz nadobudnosti njihove.

Nadalje, posredstvom *dvojake informacije* ne doseže se *spoznanje metafizičke ljepote*, tj., *lijepog po sebi* niti *esoterijska zbilja*, budući da za razum *ostaju spoznajno ne dohvatljive*, osim posredstvom *jezičkog izrijecka* i *prijanjanja unutarnjeg duhovnog zrenja* uz rečene kategorije.

Ispravno je, dakle, *spekulantima poricateljima historijskog iskustva spoznaje*, čije su spekulacije, najblaže kazano, nerazborite, *uputiti u času negiranja, prijeteću porugu*: “Jeste li svjesni šta govorite”?! Ako kažu: “Šta govorimo”? onda je jasno da su shvatili vašu prijetnju, budući da su *ponovili upit s ciljem da im ga se još jednom iskaže*. A da formu upita nisu *ponovili, otrpili biste njihovu iskazanu podlost*, zahvalili se Bogu i *prezreli njihov bahati cinizam*. Zauzvrat, valjalo bi spram njih primijeniti mjeru istovjetnu onoj koja je *suge-rirana odricateljima osjetilne spoznaje*; jer i oni su na vaš upit “Znaju li šta govore”?, *uzvratanjem drugim dijelom protupitanja* “Šta govorimo”!?, zapravo *potvrdili da su vaše pitanje shvatili*, ali da se svjesno, *tvrdoglavo inate*. A da svojim protupitanjem nisu shvatili da je *namjera vašeg upita historijsko iskustvo kao razlog spoznaje*, i tu biste njihovu podlost otrpili, zahvalivši se Svevišnjem Bogu *na Njegovu duhovnom prosvjetljenju njihovih duša*, ali ako biste ih podvrgli fizičkoj sankciji i patnji, tada bi njihovo mrzovoljno jadikovanje i tvrdoglavost *imali proformu vijesti koja ne pruža nikakvu osjetilnu niti historijsko-iskustvenu spoznaju*. To je tō, što se oslovljava *predanjem (informacijom)*, koju oni negiraju.

Dakle, ako su *nepretrgnuta historijska predanja kao hijerohistorijska iskustva spoznaje* već nužno prihvaćena temeljem snage razuma, tada je temeljem nužnosti istog principa obavezno prihvatiti i *kazivanja o poslanicima*, budući da *nijedno historijsko predanje* ne iskazuje *toliki stupanj pouzdane istinitosti kakvu izriču svetokazivanja o poslanicima*, primjeri-

ce, u kur'anskim stavicima koji tu pouzdanu istinitost poglavito, rasvjetljavaju. Bez imalo dvojbe, *ne postoji niti jedan razlog ili princip spoznaje* među prednje interpretiranim, koje *poricatelji* nisu tvrdoglavo *negirali kao takve, kakva je primjerice* “*vijesti o poslanicima, s.a. v.s.*”, *nad kojim se srce u cjelosti smiri, zbog nužno-razumske izvjesnosti spoznajne istine, koju kao takvu podastire*. Eto, usljed toga je svaki odricatelj rečene inicijacije *spoznanja istine* priličniji da mu se izrekne *osuda za bahatu tvrdoglavost i sramnu oholost*.

Genealogija predanja

Potom, nepretrgnuta historijska iskustva spoznaje, koja nam dosežu od poslanika, pristižu nam, dapače, posredstvom verbalnih predanja cikličkog niza pripovjedača kod kojih mogu biti pretpotstavljuje pogreške i netačnosti, budući da *ne posjeduju nesporni pokazatelj pouzdanosti niti apodiktički dokaz nepogrešivosti*. Poput ovog spoznanja istine valjan je još samo *razumski metod spoznaje*. Ako je, pak, rečena informacija prenošena *nepretrgnutim ciklusom pripovjedača*, apsolutno lišena neistinitosti, onda ona kao takva *predstavlja vijest poput one čiju izvjesnost potvrđuju neposredni svjedoci iskaza*, i kojom se, zacijelo, razviđa neupitnost pouzdanosti njegove. To bi, zacijelo, bio *prikaz nepretrgnute genealogije historijske informacije*, odnosno *vijesti*: u smislu da, ako informacija svakog prenositelja, čija nepogrešivost i nije bila potvrđena pouzdanim dokazom, dosegne taj nivo izvjesnosti, ona samim tim potvrđuje i pouzdanost prenositelja, a susljedno rečenome i njegovu nepogrešivost lišenu svake neistinitosti. Ako, pak, bude bila pretpotstavljava tvrdnja suprotna rečennoj, u pogledu svakog pojedinačnog prenositelja vijesti, usljed čega *takva tvrdnja* postaje predmetom nezavisnog promišljanja *kategorije konsenzusa*, premda *kao pojedinačni misaoni akt može pretpotstavljati pogrešku i netačnost*, tada konsenzusni krug znalaca, takvoj informaciji *ne pridaje validnost osim potporom* Onog Koji želi da se obznani Njegova istina. Naravno, istini kao takvoj ne privode *diferentne iluzije niti sektaške ambicije* osoba stanovitih pogleda bez dobrostivosti Svesilnog i Svehvaljenog u čijoj je vlasti *raskrivanje vlastite zbilje* kao i *bezgrešna čednost* ljudi kada On to hoće.

Pojedinačna informacija

Druga vrsta *informacije* ne doseže prednje rečeni razmjer pouzdanosti na planu afirmiranja saznanja niti posvjedočenja stvarnog, posredovanog porijekla predaje od Muhammeda, a.s. Upotrebna vrijednost ili neupotrebljivost takve predaje utvrđuje se pažljivim i revnosnim propitivanjem i racionalnom ocjenom relevantnih karakternih osobina njezina prenositelja kao i samog predanja, te će se u skladu s tim i na osnovu njezine upotrebne frekventnosti, zauzeti sud o takvoj predaji. Njezin upotrebni ili neupotrebni *status* ravnat će se prema pretežnom stavu o upotrebi ili neupotrebi. Ukoliko bi se eventualno

pretpostavila pogreška u njezinim elementima, *takva predaja mogla bi se poglavito* koristiti u ravni *neposrednog osjetilnog komuniciranja*, koje se pokazuje najmanje zahtjevnim glede ispravnosti prosuđivanja kao i u odnosu na odsustvo osjetilnog i njegovu ugodnost. S tim u svezi, odustajanje od upotrebe informacije ili, pak, od korišćenja svake rečene vrste predanja, ukazuje da čovjek nije prinuđen sumarno ih kao inicijacijski metod spoznaje prihvaćati. Za koju god opciju opredijeli se, takvo stajalište tretirat će se uspostavljenim pravodjelatnim suodnosom s predanjem ili informacijom kao spoznajnim razlogom. Zbog toga je potrebno o informaciji pojedinca promišljati na razini obje njegove opcije: *individualnog idžtihada i kolektivnog idžmā'a*.

c) Razum: razlog spoznaje

Zatim, *princip*, kojim se nalaže rasprava o *razumskoj spoznaji*, može biti višestruk.

Prvi – *nužnost racionalnog metoda spoznaje na razini osjetilnog saznanja i na planu informacije kao historijskog iskustva spoznaje*; u pogledu *prvog*, tj. *osjetilnog spoznanja nepoznatog*, koje izmiče osjetilnom zahvatanju ali izaziva osjećaj lagode i kod *drugog* – propitivanje strukturalnih elemenata informacije u cilju utvrđivanja vrste kojoj kao takva pripada: *vjerodostojnoj ili nepouzdanjoj zbog pogreške*.

Drugi – *vjerodostojno nadiskustveno znakovlje poslanika, zatim obmanjujuće fikcije sibirbaza i druge diferencirajuće konstante između dviju rečenih*, kao i *shvaćanje nadiskustvenosti znakovlja* metodom promišljanja spoznajnim ljudskim moćima, i iz njihova učinka proisteklim aspektima spoznaje, *kako bi se istina raskrila u svom naravnom svjetlu*, a neistina ispoljila u svojoj *mrkolikoj sjeni*. Na toj osnovi Bog ukazuje na rečeno putem *utvrđenog spoznanja nadiskustvenim argumentima*, tj. da *nadiskustveno znakovlje porijeklom Njemu pripada*, kakvo je, primjerice, *Kur'an*, čiji *identičan duplikat* nisu mogla ponuditi niti ljudska niti *džinska vrsta bića* potpomognuti jedni drugima, kako im je to bilo od Boga naređeno: “Mi ćemo im na horizontima ukazati znakovlja naša...”, pa do kraja rečene sure. Na toj razini valja promišljati i slijedeće Njegove riječi: “Pa zašto oni ne promišljaju o kamili – kako je stvorena” – *ajet 17. poglavlja al-Gašije*; pa zatim i 164. *ajet poglavlja al-Bakara*: “Zbilja, u stvaranju nebesa i Zemlje”; kao i *ajete sure az-Zārijāt*: “A i u vama samima, zar ne zamjećujete”?

Treći – *druge pojmljevine*, koje se ne mogu spoznavati izvan razuma, a koje *prizivaju umovanje, podstiču na razmišljanje i promatranje*, u kojim je sadržan navještaj o pouzdanosti istini i prosvjetljenju pravog puta.

Oni koji *odriču razumu moć realne spoznaje*, svoju *negaciju* ne mogu dokazati bez upotrebe razuma. Time se potvrđuje nužnost razumskog spoznavanja čak i nečeg što se na-

daje kao njegova negacija. Povrh toga, spoznaja o mudrosti Božanskoj u svijetu iskustvenih kosmičkih realiteta, gdje ništa nije stvoreno iz igre zabavljive i u čemu se reflektira znakovlje Onog koji ga je *sazdao* ili, pak, *što je nastalo po sebi* ili *postalo u vremenu*, odnosno što je *prisutno oduvječno* – o svemu tome moguće je *priskrbiti znanje jedino putem razuma*. Dočim ljudskoj vrsti je imanentno funkcionalno organiziranje nižih vrsta živih bića, bavljenje njima i praktično postupanje na način koji im je lagodniji i primjereniji, sukladno ljudskim racionalnim rezonancijama, iskustvima lijepog-po-sebi i distanciranju od kontrarnih radnji. I sve prednje rečeno moguće je spoznavati jedino motrenjem stvari snagom razuma. Izljev općeg straha kod nesreća kao i opiranje *neizvjesnostima* racionalnom reakcijom i revnosnim promišljanjem upućuje na realnostido kojih se dospijeva tim sredstvima kao, primjerice, kod vida koji ne razlikuje boje ili kod sluha koji ne čuje glasove ili, pak, kod bilo kojeg drugog osjetilnog organa zahvaćenog posljedicama deformacije. Slično tomu je i sa *racionalnim principom spoznaje*.

Ljepo po naravi stvari i njenoj unutarnjoj biti, činidbe ružne kao takve i lijepe kao takve, u konačnosti, *spoznaju se* učinkom prijanjanja osjetilnog opažaja na njima i na taj način pribavljanja informacije o njima kao takvim, a jednako tako, ako se željelo i *pojamno uprisućenje svakog takvog njihova aspekta u razumu* kao i *raskrivanje konkretnog realiteta nečeg što se neda dosegnuti* osim metodom revnosnog motrenja i racionalne percepcije. Identičnom metodom spoznaju se i *stečevine: nelagodne i lagodne*. A čovjek je, *po naravi svojoj i intelektualnoj posebnosti, sazdan* takvim kakav jeste. Ono što mu um *koncipira lijepim nije identično onom čemu narav njegova žudi*, kao što ni ono *pojmljeno umom kao nelagodno* nije istovjetno onom od čega ljudska narav zazire. *Ponekad*, može se desiti potpuno nesuglasje između *razumom pojmljenog i nutarnjom naravi doživljenog*, a *ponekad*, pak, posvemašnje suglasje. Susljedno prednje rečenom, o svakoj stvari, *nužno je izvođenje racionalnog suda* i revnosno promišljanje da bi se *istina raskrila*, tj. kojim obziru iskustva i vrsti, *istina kao takva pripada*.

Ostale kritike poricateljima spoznajnih inicijacija

Zatim, usmjerit ćemo naše kritičko propitivanje ekstremnih zabluda kojim se priklanja svaka sotonom opsjednuta osoba, koja biva učincima tih zabluda odvrćena od sadržaja Kur'ana Časnog, premda su rečene osobe, dapače, mogle spoznati da su zablude kojima su se prepuštali po vlastitom izboru, zbilja puka samoobmana i učinak zavodačenja neprijatelja njihova – sotone, a ne nikako posljedica *prikačivanja istinitog, pouzdanog argumenta* sa strane Boga Svevišnjeg.

Susljedno prednje kazanom, tvrdimo da je *sotona* u zabludu zaveo odricatelja osjetilne spoznaje na način da se, glede realnosti osjetilne opservacije spoznajnog objekta, povodi

za stavo-vima koji su u punoj *oprečnosti pogledima revnosnih motritelja*, usljed kojih ga, đavo prokleti, u konačnoj namjeri, *odvraća* od iskazivanja pune predanosti Svemilostivom. Kao takav, *zavedeni odricatelj* jednak je *osobi izgubljenog vida, spavaču smorenom snovitim košmarima* ili, pak, *osobi*, čijem osjetilnom opažaju izmiče objekt sve do potpunog izvanvidnog domašaja.

Međutim, poricatelju *osjetilne zamjedbe, vanjske i unutarnje, sotonska intriga ne prikrađuje zemaljske užitke, ne sputava mu dušu od razvratnih pohota*, niti ga *zaštićuje od nelagodnih stvari*, a *niti mu dušu spašava od vatre Pakla i uzavrele jare njegova proključalog grotla*. Ako bi rečenim zabludama odricatelj spoznanja *postajao privržen iz pukog neznanja*, izgovor kao takav ne bi mu se mogao tretirati održivim opravdanjem, naprosto usljed zapadanja u situacije samopropasti i gubljenja životne nafake. Tako se potvrđuje *da su pobude*, kojim odricatelja spoznajnih razloga, sotona zavoditelj *priziva "prišaptavanjem"* njegovih prednje isticanih zemaljskih užitaka i razuzdane pohotljivosti, unatoč diferentnih situacija i bjelodanih nesuglasja, *kao takve, postojan i dostatan pokazatelj* o njegovu spoznanju osjetilnog, kojim je informiran o prednje motrenom.

Mi, dapače *smatramo* da svim netom spomenutim pojavama: gubitkom vida, košmarima u snu, izmicanjem objekta vidnom opažaju i njegovim *nestankom iz vidnog fokusa, ne dosežu serealnosti stvari*, na način kako se *zam-jećuju osjetilnom percepcijom*, dok je, u slučaju *eliminiranja stanovitih zapreka, osjetilna spoznaja zbiljno ostvarljiva*. Dakle, razlog kojim se uklanja svako *nesuglasje* zazbiljen je u *moći osjetilnog opažaja*, koga se ne može negirati.

B) *Slično prednje rečenom*, može se kazati i za *mislioce* koji *usvajaju osjetilnu istinu*, a *negiraju historijsku informaciju kao inicijaciju spoznaje*, usljed *pretpotstavljalivosti* neistinitog suda u njoj nakon njezina *širokosmjernog obznanjivanja*. Slijedom toga, moglo bi se tvrditi da je *informacija o osjetilnostima*, lagodnim i privlačnim stvarima, posvemašnje korisna, u smislu, da nije bilo informacije o pripatku lagodnog, ne bi se dalo pretpotstaviti ni da bi ta odlika razumnoj osobi *naumpala sama po sebi, bez njezina iskušavanja*. Jednako tako ni čuvanje od nelagodnog ne bi se očekivalo bez prethodećeg njegova iskušavanja. O svemu rečenom ljudi su saznanje stjecali, primarno, temeljem *informacije*. I napokon, temeljem *iste spoznajne inicijacije* razaznaju se *stečena dobra i vještine, opasnosti i tome slično*, što ljudi podjednako doživljavaju kao *lagodno* ili *nelagodno* po vlastite organizme i živote.

Time se potvrđuje, da je faktor, koji dovodi do neistinitog suda, a takvim se iskazuje u pogledu utvrđivanja zabranjenih stvari i suzdržavanja duše od pohotnih želja, koji je *kao takav činitelj*, postao *uzrokom* zavođenja druge, prednje rečene, ljudske skupine, bio, također, razlogom, obmane i prvog, prednje spomenutog kruga mislilaca. Bez obzira na

istovjetne zablude, koje se pojavljuju i na planu osjetilne spoznaje istine, u formama koje smo prednje istakli, ovi prethodno navedeni krugovi mislilaca, nisu se suzdržavali od stavova, sličnih stavovima prvog kruga, premda je ispoljena neistinitost suda u historijskoj predaji kao takvoj, usljed historijskih okolnosti u kojima su živjeli prenositelji predaja kakve su, primjerice, nesreće s kojim su se susrećali. Međutim, pretežan broj takvih pojedinačnih *predaja sadržavao je istinite informacije*, usljed čega nijedan od dva prethodno spominjana aspekta spoznaje, nisu, kao takvi izražavali primat jednog nad drugim, osim temeljem stanovitog pokazatelja, kojim je eventualni primat uvjetovan.

I prema njima će se postupati nenaklono, doživljavat će udese bolne i tegobne, usljed kojih će biti prinuđeni na tvrdnje koje su jedino *spoznatljive metodom historijske informacije*.

Statusu prednje isticanih, sličan je status promicatelja osjetilne spoznaje i historijskog iskustva Istine metodom informacija, koji, međutim, *odriču deduktivni metod racionalne istine* kojim se dokazuju različiti vidovi dobra u ovosvjetovnom životu i očekivane posljedice, a koji su *nezamjetljivi inicijacijama osjetilnog spoznanja niti epistemološkog iskustva metodom informacija*, nego *isključivo, metodološkim postupkom logičkog kategoričkog silogizma*, s obzirom na *premise istinitog u njemu s jedne strane*, i na *raspoznavanje u informacijama istinitog suda od neistinitog s druge strane*. Bez obzira što bi se o svemu spoznatom *izvan osjetilne spoznaje* pitalo: "Kojom si inicijacijom to spoznao?", na odgovor: "Metodom historijske informacije", moglo uslijediti i drugo pitanje o *raspoznavanju istinitosti informacije od njezine neistinitosti*, što obujmljuje *ugodne i štetne stvari*, kojih se valja čuvati i koje se dešavaju, dakle, *zacijelo, nužno se nalaže racionalno propitivanje o svemu unazočenom i osjetom dokučenom u cilju spoznavanja Počela kosmičkog svijeta kao i njegove vremenitosti ili bespočetnosti*.

Zatim, *ne postoji pojamninina*, koju je nedopustivo podvrgnuti spoznaji postupkom *kategoričkog silogizma*, o pogledu, kojem bi se o nedopustivosti silogističke istine o njoj, *sudilo* temeljem informacije ili osjetilnog pokazatelja, usljed čega se čini *da je, zbog njihova poricanja silogizma, nedopustivo*, temeljem *silogističkog zaključka*, izricati bilo kakav sud o njoj.

Nadalje, spoznaja o čovjeku ili vatri ili nečem što je jedanput već bilo viđeno, *ne proizilazi iz upotrebe neke druge spoznajne inicijacije, osim iz silogističkog argumenta*, temeljem kojeg su već spoznati. Kada *spoznavatelj ne bi bio upućen* bio bi obavezan odreći se komunikacije sa bilo kim i zauvijek. Osim toga, neće se prihvaćati pouke od strane bilo koga, budući da *sam ne posjeduje dokaz*, kojim bi oznanio da je on ta osoba *kojoj intelektualno iskustvo spoznaje* dozvoljava da izvodi *logičke spoznajne dokaze* o kojim će primarno i prethodno uvjeriti nekoga. Time se potvrđuje da se sve što je prednje kazano odnosi na *kategorički silogizam*, koji je *kao takav nužan*.

Napomena:

[Ovaj separat predstavlja odlomak iz al-Maturidijevog djela *Kitab at-tawhid* u prijevodu Muhameda Mrahorovića. Napominjemo da su, za ovu upotrebu, fusnote prevodioca izostavljene. Tekst *Kitab at-tawhid* još uvijek je u procesu prevođenja i donosimo ga u prvoj prevodilačkoj verziji samog autora lišene lektorskih i redaktorskih zahvata. Ovim najavljujemo cjeloviti prijevod ovog djela na bosanski jezik u izdanju El-Kalema.]

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ رَبِّهِ يُشْرِكُ بِأَخْصِي
 لِأَشْيَاءَ الَّتِي يَتَّبَعُ بِهَا الْعِلْمُ ثَلَاثَةٌ لِحَوَائِشِ التَّائِمَةِ وَالْعُقُولِ الْمُسْتَقِيمَةِ وَالْأَخْبَارِ الصَّادِقَةِ
 عَنِ الْعِبَادِ الصَّادِقَةِ وَقَالَ السُّقَطَانِيَّةُ لَا يَتَّبَعُ لَأَنْ قَضِيَ مَا مَتَّاقِضَةٌ أَلَمْ يَلْجُزْ قَدِ يَصْدُقُ
 مَا حَوْلَ يَبْرِي الشَّيْءِ شَيْئِينَ أَلَمْ يَلْجُزْ قَدِ يَصْدُقُ قَوْلًا الْكَلَامُ فِي الْحَوَائِصِ السَّلِيمَةِ وَمَا قَلَّمَ لَيْسَتْ بِسَلِيمَةٍ وَالْحَبْرُ الْمَرَادُ بِدُخْرِ
 الرِّسَالِ الْمُعْصَمِينَ وَالْمُتَوَاتِرِ أَنَّ الْعَالَمَ حَدَّثَ لِأَنَّهُ يَنْقَسِمُ إِلَى عِيَانٍ وَأَعْرَاضٍ فَالْأَعْرَاضُ
 حَادِثَةٌ لِأَنَّهَا سَمٌ لِمَا لَمْ يَكُنْ شَيْئًا كَانَ بِدَرْجَةِ السَّحَابِ عَارِضًا فَالْأَعْيَانُ الَّتِي لَمْ يَخْلُقْهَا فَكُنْ حَدِثَةٌ
 لِشَارِكَيْهَا الْحَدِيثُ فِي الْوُجُودِ فَذَا اثْبَتَ أَنَّهُ حَدَّثَ ثَبَتَ أَنَّهُ حَدَّثَ بِأَحْدَاثٍ غَيْرِهِ فَذَا
 ثَبَتَ أَنَّ لَهُ صَافَةً يَكُونُ صَانِعُهُ قَدِيمًا إِذْ لَمْ يَكُنْ قَدِيمًا لَكَانَ مُحَدَّثًا وَالْمُحَدَّثُ لَا يَبْدَأُ مِنَ
 الْمُحَدِّثِ وَكَذَلِكَ الثَّانِي وَالثَّلَاثُ فَيَنْتَسِلُ وَعِنْدَ الدَّهْرِيَّةِ مُحَدَّثَةٌ مِنْ طَبِئَةٍ قَدِيمَةٍ أَيْ مِنَ
 أَصْلِ قَدِيمٍ هُوَ الْمَقْبُولُ لِأَنَّ الْأَجَادَ لَا يَبْدَأُ بِأَصْلِ خَالِ عِنْدَهُمْ أَنَّ الصَّانِعَ وَاحِدًا إِذْ لَوْ كَانَ

صَالِحِينَ قَالُوا فَتَعَدُّ دَلِيلًا عَجْزًا وَعَجْزًا
 بِالْفَيْنِ فَالْمَقْبُولُ أَمَا أَنْ يَحْضُرَ مُرَادُ هُمَا
 هَذَا مَا حُذِرَ مِنْ قَوْلِهِ تَعَالَى لَوْ كَانَ فِيهَا
 مِنْ أَحَدِهَا خَيْرٌ خَلَقَ الْخَيْرَاتِ
 مِنْ الْأَخْلَاقِ الشَّرِّعِيَّةِ وَالْإِيضَافُ
 دَانَا هَذَا أَنْ يُقَالَ بِهَا الْجَابِرَةُ أَنَّ
 لِأَنَّ الْجَوْهَرَ هُوَ الْجَوْهَرُ الَّذِي
 لِلصِّفَاتِ الْمُتَضَادَّةِ عَلَى
 وَأَنْ يَكُونَ مَحَلًّا لِلْحَوَادِثِ
 مِنْ أَوْ ثَلَاثَةٍ أَنْ الْأَسْمَاءُ
 أَوْ أَمَا لِحَدِيثِهِ أَنَّ أَدَاةً قَالَتْ كَالسَّمَةِ
 بِقَوْلِهِمْ